

Dilrabo ASHUROVA,
TerDU doktoranti
E-mail: dilraboashurova2791@gmail.com

DSc, professor V.Ashurov taqrizi asosida

THE ROLE OF ABDUQADIR SHAKURI'S PEDAGOGICAL VIEWS IN RAISING A PERFECT GENERATION.

Annotation

Raising a perfect generation is one of the important tasks for the future of every society. Abduqadir Shakuri's pedagogical views are of particular importance in the spiritual and cultural development of Uzbekistan, as well as in the education of the young generation. Through his scientific and practical activities, he strove to organize the educational process more effectively and purposefully. This article analyzes the pedagogical views of Abduqadir Shakuri and their role in raising a mature generation.

Key words: Mature generation, education, moral values, pedagogical approaches, creative thinking, traditions, new method schools, modernism.

РОЛЬ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВЗГЛЯДОВ АБДУКАДИРА ШАКУРИ В ВОСПИТАНИИ СОВЕРШЕННОГО ПОКОЛЕНИЯ

Аннотация

Воспитание совершенного поколения – одна из важных задач будущего каждого общества. Педагогические взгляды Абдукадира Шакури имеют особое значение в духовном и культурном развитии Узбекистана, а также в воспитании молодого поколения. Своей научной и практической деятельностью он стремился более эффективно и целенаправленно организовать учебный процесс. В данной статье анализируются педагогические взгляды Абдукадира Шакури и их роль в воспитании зрелого поколения.

Ключевые слова: Зрелое поколение, образование, нравственные ценности, педагогические подходы, творческое мышление, традиции, школы нового метода, модернизм.

BARKAMOL AVLODNI TARBIALASHDA ABDUQODIR SHAKURIYNING PEDAGOGIK QARASHLARINING O'RNI

Annotatsiya

Barkamol avlodni tarbiyalash, har bir jamiyatning kelajagi uchun muhim vazifalardan biridir. O'zbekistonning ma'naviy va madaniy rivojlanishida, shuningdek, yosh avlodni tarbiyalashda Abduqodir Shakuriyning pedagogik qarashlari alohida ahamiyatga ega. U o'zining ilmiy va amaliy faoliyati orqali tarbiya jarayonini yanada samarali va maqsadga muvofiq tashkil etishga intilgan. Ushbu maqolada Abduqodir Shakuriyning pedagogik qarashlari va ularning barkamol avlodni tarbiyalashdagi o'rni tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Barkamol avlod, tarbiya, ma'naviy qadriyatlar, pedagogik yondashuvlar, ijodiy fikrlash, an'analari, yangi usul maktablari, jadidchilik.

Kirish. Abduqodir Shakuriyning pedagogik qarashlari, avvalo, insonning ma'naviy va axloqiy tarbiyasiga qaratilgan. U tarbiyaning asosiy maqsadi sifatida yosh avlodni mustaqil fikrlovchi, ijodkor va ma'naviy jihatdan barkamol shaxslar sifatida tarbiyalashni belgilaydi. Shakuriyning fikricha, tarbiya jarayoni faqat bilim berishdan iborat emas, balki yoshlarning ruhiy, axloqiy va jismoniy rivojlanishini ham o'z ichiga olishi kerak. Shakuriyning pedagogik yondashuvi insonni markazga qo'yadi. U tarbiyada insonparvarlik, mehr-muruvvat va samimiyatni asosiy qadriyat sifatida ko'radi. Yoshlarni ijodkorlikka rag'batlantirish, ularning fikrlash qobiliyatini rivojlantirish va yangi g'oyalarni yaratishga undash Shakuriyning pedagogik faoliyatining muhim jihatlaridan biridir.

Abduqodir Shakuriyning pedagogik qarashlarida milliy qadriyatlar va an'analari muhim o'rin tutadi. U yosh avlodni o'z milliy madaniyatiga, tarixiga va an'analari hurmat bilan qarashga o'rgatadi. Shakuriyning fikricha, tarbiya jarayoni uzluksiz bo'lishi kerak. Bu, o'z navbatida, oiladan boshlanib, maktab va jamiyatda davom etishi zarurligini anglatadi[4].

Abduqodir Shakuriyning pedagogik qarashlari va uning ta'lim sohasidagi hissasi o'z davrida va hozirgi kunda ham o'ta muhimdir. U o'z xalqining madaniy va ilmiy saviyasini oshirish, millatni yangilanish sari yetaklashni maqsad qilgan jadidchilik harakatining yirik vakillaridan biri bo'lgan. Uning ta'lim va tarbiya tizimidagi g'oyalari barkamol avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etgan.

Adabiyotlar tahlili va tadqiqot metodologiyasi. Abduqodir Shakuriyning pedagogik qarashlari barkamol avlodni tarbiyalashda bir qator ijobiy natijalarga olib keladi. Yoshlar o'zlarining ma'naviy qadriyatlarini anglab, axloqiy jihatdan barkamol shaxslar sifatida shakllanadilar. Ijodkorlikka qaratilgan yondashuv, yoshlarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi va ularni yangi g'oyalarni yaratishga undaydi. Milliy qadriyatlar va an'analarni o'zlashtirish, yoshlarning o'zligini anglashiga va o'z madaniyatiga hurmat bilan qarashga yordam beradi. Tarbiyaning uzluksizligi, yoshlarning har tomonlama rivojlanishini ta'minlaydi va ularni jamiyatga foydali shaxslar sifatida tayyorlaydi. Abduqodir Shakuriyning barkamol

avlodni tarbiyalashdagi yondashuvi bir qator ijobiy natijalarga olib keladi[5].

Abduqodir Shakuriy (1875–1943) XIX asming oxiri va XX asr boshlarida faoliyat olib borgan jadid pedagogi, olim va ma'rifatparvar edi. Shakuriy yoshligidan ilmga bo'lgan qiziqishi tufayli turli madrasalarda ta'lim oldi va islom ilmlari bilan birga dunyoviy bilimlarga ham chuqur e'tibor qaratdi.

Shakuriy eski madrasalardagi ta'lim tizimini isloh qilish zaruratini ko'rsatib, yangi usuldagi maktablarni ochish tashabbusi bilan chiqqan. U 1903-yilda Samarqandda yangi usuldagi birinchi maktablarni ochgan va bu maktablarda zamonaviy fanlar o'qitilishini yo'lga qo'ygan. Ushbu maktablarda dars berishning interaktiv va zamonaviy usulbarini joriy qilgan.

Yoshlar o'z qobiliyatlarini, iste'dodlarini va individual xususiyatlarini rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu ularning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi. Shakuriyning ijodkorlikka qaratilgan yondashuvi yoshlarni yangi g'oyalarni yaratishga va muammolarni innovatsion usullar bilan hal qilishga undaydi. Milliy qadriyatlar va an'analarni o'zlashtirish orqali yoshlar o'z millatiga bo'lgan hurmatini oshiradi va o'zligini anglaydi. Tarbiya jarayonida ijtimoiy mas'uliyat va faollikni rivojlantirish, yoshlarni jamiyatda faol ishtirok etishga tayyorlaydi. Insonparvarlik tamoyillari asosida o'zaro hurmat va hamkorlik muhitini yaratadi, bu esa ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlashga yordam beradi. Amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim orqali yoshlar hayotda muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni egallaydi. Tarbiyaning uzluksizligi tamoyili yoshlarni o'qish va o'rganishga doimiy ravishda tayyorlaydi, bu esa ularning bilim va ko'nikmalarini doimiy ravishda yangilab turishga yordam beradi.

Muhokama va natijalar. Abduqodir Shakuriyning pedagogik qarashlari yoshlarning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirishda bir qator muhim tamoyillarni o'z ichiga oladi. Shakuriyning ta'lim jarayonida ijodiy muammolarni hal qilishga qaratilgan yondashuvi, yoshlarni o'z fikrlarini erkin ifoda etishga va yangi g'oyalarni ishlab chiqishga undaydi. Bu, ijodiy fikrlashni rivojlantirishga yordam beradi. Ta'lim jarayonida ochiq mulqot va

fikr almashish muhitini yaratish, yoshlarning o'z fikrlarini erkin ifoda etishiga yordam beradi. Bu, ijodiy fikrlashni rag'batlantiradi va yangi g'oyalari paydo bo'lishiga zamin yaratadi. Amaliy mashg'ulotlar va loyihalar orqali yoshlar o'z ijodiy qobiliyatlarini sinab ko'rish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bu, nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish orqali ijodiy fikrlashni rivojlantiradi. Shakuriyning pedagogik yondashuvi tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga qaratilgan. Yoshlarni o'z-o'zini o'rganishga va mustaqil fikrlashga undash, ularning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Bu, o'z navbatida, o'z fikrlarini mustaqil ravishda shakllantirishga yordam beradi. Yoshlarni ijodiy faoliyatga rag'batlantirish va ularning muvaffaqiyatlarini e'tirof etish, ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini yanada rivojlantirishga yordam beradi. Turli fanlar va sohalar o'rtasida bog'lanishlarni o'rganish, yoshlarning ijodiy fikrlashini kengaytiradi va ularni yangi g'oyalari yaratishga undaydi. Abduqodir Shakuriyning pedagogik qarashlari bir qator asosiy tamoyillarga asoslanadi. Ta'lim jarayonida insonning shaxsiyati, qobiliyatlari va ehtiyojlarini inobatga olish. Har bir o'quvchining individual xususiyatlarini hurmat qilish va ularni rivojlantirishga qaratilgan yondashuv.

Abduqodir Shakuriy asarlarida uning ta'lim-tarbiya, millat va o'zlik haqida chuqur mulohazalari aks etgan. Shakuriy o'z fikrlarini asosan maqolalar, risolalar va ma'ruzalar shaklida ifoda etgan. Uning asarlarida yangi ta'lim usullari, ilm-fan rivoji va millatni madaniy jihatdan yuksaltirish masalalari keng yoritilgan. Yoshlarni ijodiy fikrlashga, yangi g'oyalari yaratishga va muammolarni innovatsion usulda hal qilishga undash. Bu tamoyil ta'lim jarayonida ijodiy muammolarni hal qilishga qaratilgan faoliyatlarni o'z ichiga oladi. Ta'lim jarayonida nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etish. O'quvchilarni amaliy mashg'ulotlar orqali o'z bilimlarini mustahkamlash va rivojlantirishga undash. Ta'lim jarayonida ochiq muloqot va fikr almashish muhitini yaratish. O'quvchilar o'z fikrlarini erkin ifoda etishlari va bir-birlaridan o'rganishlari uchun sharoit yaratish. O'quvchilarni tanqidiy fikrlashga, o'z fikrlarini baholash va tahlil qilishga o'rgatish. Bu tamoyil yoshlarni mustaqil fikrlashga va o'z qarorlarini qabul qilishga tayyorlaydi. Turli fanlar va sohalar o'rtasida bog'lanishlarni o'rganish. Bu tamoyil o'quvchilarga keng qamrovli fikrlash va ijodiy yondashuvni rivojlantirishga yordam beradi. O'quvchilarni ta'lim jarayonida faol ishtirok etishga va o'z qobiliyatlarini rivojlantirishga rag'batlantirish. Bu tamoyil o'quvchilarning muvaffaqiyatlarini e'tirof etish va ularni qo'llab-quvvatlashni o'z ichiga oladi. Shakuriyning pedagogik qarashlari, o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishi va ijodiy fikrlash qobiliyatlarini oshirishga qaratilgan yondashuvlarni o'z ichiga oladi. Bu tamoyillar ta'lim jarayonini yanada samarali va mazmunli qilishga yordam beradi.

Shakuriy yosh avlodga ta'lim-tarbiya berish jarayonida, urf-odat va an'analarni himoya qilish bahonasida milliy biquqlik va cheklanishlarga berilmaslik kerakligini ta'kidlab, yoshlarning davr

mezonlari asosida kiyinishi, hayot yangiliklariga intilishini ta'qiqlamaslik, balki qo'llab-quvvatlash lozim, deb hisobladi"[6].

Bundan ayon bo'lmoqdakim, Shakuriy har bir juz'iy narsa haqida bahs yuritib, xalqni kofiru musulmonga ajratib tashlash yoshlarning ma'naviy dunyosiga va barkamol shaxslar bo'lib voyaga yetishiga salbiy ta'sir ko'rsatishini ta'kidlaydi. Bu o'rinda Mahmudxo'ja Shakuriyning islom dini asoslarini yaxshi bilganligi, ayniqsa, o'z qarashlarida hanafiylik mazhabi tarafdori bo'lganligini ta'kidlash zarur. Shakuriy o'zi yashagan davr ibtidosi nuqtai nazaridan real fikr yuritadi. Shakuriy ma'naviy merosi haqida gap ketganda, uning hozirgi davrda ham o'z ahamiyatini saqlab qolayotgani, hatto juda dolzarb ahamiyat kasb etib borayotganini qayd qilish zarur.

Abduqodir Shakuriyning ma'rifatparvarlik g'oyalari ham kelajak jamiyati rivojlanishining tub manfaatlari bilan bog'liqdir. Uning asarlari, maqolalari o'quvchi-yoshlar tarbiyasi, mutaxassislarni tayyorlash, ta'lim va tarbiya jarayoni uzviyiligi masalalariga qaratilgan. Abduqodir Shakuriyning tarbiya to'g'risidagi fikrlari O'zbekiston ijtimoiy-falsafiy tafakkuri tarixida muhim ahamiyatga egadir. Gaspiralinining ma'rifatparvarlik g'oyalari ergashgan Abduqodir Shakuriyning ma'rifatning jamiyat shakllanishi va rivojlanishidagi rolini yuksak baholadi. U aholi o'rtasida ma'rifat tarqatish yo'li bilan millatni sivilizatsiyaga olib chiqish mumkin, deb hisoblaydi. Shuning uchun o'qituvchi va muharriri millatning ikki qo'li deb biladi. Abduqodir Shakuriy johillik va diniy mutaassiblikni tanqid qiladi. Uning davlat va din o'rtasidagi munosabatlarni tartibga solish, vijdon erkinligi to'g'risidagi fikrlari katta ahamiyatga egadir. Ma'rifatparvar o'z asarlarda xalqning ahvolini vatanparvarlar va fuqarolarni tarbiyalash orqali o'zgartirish mumkin, g'oya mujassamdur. Ta'lim va tarbiya shaxs rivojlanishi hamda ijtimoiy taraqqiyotning tezlashuvida hal qiluvchi rol o'ynaydi, deb hisoblaydi. Vatanparvarlik uning ko'p qirrali faoliyatining xarakterli xususiyatidir.

Xulosa. Abduqodir Shakuriyning pedagogik qarashlari barkamol avlodni tarbiyalashda muhim o'rin tutadi. Uning insonparvarlik, ijodkorlik, milliy qadriyatlar va tarbiyaning uzluksizligi kabi tamoyillari, yoshlarni har tomonlama rivojlanishiga va jamiyatga foydali shaxslar sifatida tayyorlashga xizmat qiladi. Shakuriyning pedagogik yondashuvlari, kelajak avlodni tarbiyalashda zamonaviy pedagogik uslublar va metodlarni qo'llashda ham o'z ahamiyatini saqlab qoladi.

Abduqodir Shakuriyning pedagogik qarashlari nafaqat o'z davri, balki bugungi kunda ham ta'lim jarayonida katta ahamiyatga ega. Uning milliy tarbiya va zamonaviy ta'limni uyg'unlashtirishga bo'lgan yondashuvi barkamol avlodni tarbiyalashning muhim sharti sifatida qaraladi. Shakuriyning ilgari surgan g'oyalari bugungi kunda yosh avlodni milliy va madaniy qadriyatlar asosida tarbiyalash, ularni zamonaviy ilm-fan yutuqlariga yo'naltirish uchun asosiy manba bo'lib qolmoqda.

ADABIYOTLAR

1. Абдуқодир Шакурӣ — Национальная энциклопедия Узбекистана (узб.). — Ташкент, 2000—2005.
2. Абдуқодир Шакурӣ (1875-1943) (узб.). ziyouz.uz. Дата обращения: 19 мая 2019.
3. Абдуқодир Шакурӣ (узб.). IRIB Uzbek Radio. Дата обращения: 19 мая 2019. (недоступная ссылка)
4. Абдуқодир Шакурӣ (тадж.). kitobam.com. Дата обращения: 19 мая 2019.
5. Adeb Khalid: The Politics of Muslim Cultural Reform. Jadidism in Central Asia. University of California Press, Berkeley & Los Angeles, 1998. ISBN 0-520-21356-4
6. Edward Allworth: The modern Uzbeks: from the fourteenth century to the present; a cultural history. Hoover Press, 1992. ISBN 0-817-98732-0